

# חוב תשלום שכר-טרח והוצאות משפט

## מאת

### הרב שמחה הכהן קוק

אין דין שאין בו תביעה לתשלום הוצאות בין אם המדובר בדיני אישות ובין אם בעניני גזיקין או מלוה ולוה וכיו"ב.

בתקופתנו עולות הוצאות המשפט בממון רב ולכן גדלה ומתרבה התביעה לתשלום הוצאות אלו מהצד המפסיד בדין לצד הזוכה.

בערכאות הפך ענין תשלום דמי הוצאות למעשים תדירים. ורבים, אשר בכורה הנסיבות נתבעים או תובעים ומתדיינים עם אלה שאין ידנו תקיפה לכופם לדון בדיני תורה ועפ"י הרשאת בית הדין, פונים לערכאות. השאלה החוזרת אם מותר לתבוע דמי הוצאות ואם כן כמה או שמא יש בזה שאלת גזילה.

גדון בדברינו ביסודות ההלכה ומן הכללים נעסוק בפרטים השונים השכיחים בענין זה.

- א. מקור ההלכה.
- ב. מחלוקת הרשב"א והרא"ש בדין מסרב לבוא לבית דין.
- ג. סברת מחלוקתם.
- ד. כיצד לקבוע סכום תשלום הוצאות המשפט.
- ה. ממתי יש לפרוע דמי הוצאות מסרב לבוא לבי"ד.
- ו. אם התחייב לפרוע הוצאות המשפט בשטר החוב.
- ז. הוצאות הגוביינא על מי.
- ח. "לך ואני אבא אחרריך".
- ט. כאשר התובע משקר בתביעתו וגרם ע"י כך הוצאות לגתבע.
- י. הוצאות משפט בתביעת האשה את מזונותיה מבעלה.

מקור ההלכה

כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן התוקף את חבריו בדין, אחד אומר גידון כאן ואחד אומר נלך למקום אחר כופים אותו לילך למקום הועד. אמר לפניו ר"א, רבי, מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה. אלא כופין אותו ודן בעירו (סנהדרין לא, ב).

ואומרים התוס' שם מכאן למתחייב בדין דלא משלם לאידך יציאותיו, אע"פ שמזיקו לילך לו לדון בעיר אחרת (תוס' זה אומר הרש"ל בחכמת שלמה דברי הר"מ מרוטנבורג ואינו דברי תוס'). ורוב הראשונים פסקו כן כי אין על המתחייב בדין לשלם הוצאותיו של כנגדו. וכן פסק הרא"ש שם.

וכן הוא בתשו' הרשב"א ח"א סי' תתקמ כשנשאל: "טוען ונטען שבאו לדין והוצרך הטוען להוציא הוצאות כדי שיזכה בדין וזכה, אם מכריח לשלם לו ההוצאות מן הדין אם לאו. ואם אין מחייבין מן הדין על ההוצאות, אם יש תקנה בזה מן הגאונים משום נעילת דלת". והשיב: "אם תבעו בערכאות של גוים והוצרך להוציא הוצאות בדיינים וטוענים...

ואפי' סירב הנתבע ומתוך סירובו הוצרך להעמידו בערכאות ולהוציא הוצאות גם בזה יראה לי שאינו חייב דאינו אלא גרמא בנזיקין בעלמא. ואינו דומה לדינא דגרמי שעושה מעשה בגוף הדבר שהוא מזיקו כשורף שטרותיו של חבירו ודומין לו וכו' " (ובע"ה עוד נחזור בהמשך הדברים לדון בשיטת הרשב"א בתשובותיו).

וכן המאירי בסנהדרין שם הביא דעת י"א דכל מקום שהמלוה יכול לכוף את הלוה אם תובעו שיפרע לו הוצאותיו רשאי. והוא חולק עליו וכתב דלא נראה כן, ואפי' יצא הלוה (חייב), מהא דמוציא מנה על מנה.

וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' יד ס"ה "המתחייב בדין אינו חייב לשלם לשכנגדו יציאותיו אע"פ שהזיקו לדון בעיר אחרת".

ויש לברר שני ענינים יסודיים:

א. מה הסברה שאין חייב לשלם לשכנגדו הוצאותיו אם התחייב בדין שהרי אם ראובן הלוה לשמעון או שמעון הזיק את ראובן ותבעו ראובן בדין מדוע יפסידו המלוה או הניזק את דמי התביעה ואת הוצאותיהם בגין התביעה והרי מפסיד הנ"ל את כספו ועלול גם שהמלוה או הניזק ימנע מלתבוע חבירו לדין וכי "יוציא מנה על מנה" וכל תביעת ביי"ד עלולה לאבד ערכה כתוצאה מן העובדה שעל כל צד לשאת הוצאותיו ואף כאשר אחד זכה בדין ואחד הפסיד הדין.

ב. האם בכל אופן יתחייב המפסיד בדין לשלם לתובע הוצאותיו.

מח' הרשב"א והרא"ש בדין מסרב לבא לביי"ד

בשו"ע שם פסק המחבר "אבל אם היה מסרב לבא לביי"ד והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד לביי"ד חייב לפרוע לו כל הוצאותיו. ויש מי שאומר שאם תבעו בערכאות והוציא הוצאות בדיינים וטוענים אע"פ שמתוך סרובו הוצרך להוליכו בערכאות אין חייב לשלם הוצאותיו". ומוסיף הרמ"א: "ויש חולקין וס"ל דאם הוצרך להוציא עליו הוצאות לכופו ע"י ערכאות של עכו"ם חייב לשלם לו. וכן נ"ל עיקר ובלבד שעשאו ברשות ביי"ד".

מקור דינים אלו במח' הראשונים בתשובות הרשב"א והרא"ש. דברי המחבר, שכתב בסרבן לדין שהוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד לביי"ד שחייב לפרוע לו כל הוצאותיו, מקורם בדברי הרא"ש סוף "זה בורר", אחר שהרא"ש פסק בשם הר"מ שהמתחייב לפרוע פטור מלפרוע לשכנגדו הוצאותיו, הוסיף ואמר: "אבל אם היה מסרב לבא לביי"ד והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד עמו לדין, היה ר"מ מחייבו לפרוע כל יציאותיו. וראייתו מב"ק פ' הגוזל בתרא קיב: אמר רבא שליחא דבי דינא מהימן כבי תרי והני מילי לשמתא אבל למיכתב עליה פתיחא לא מהימן דממונא קמחסר ליה". פתיחא, פרש"י "שטר שמתא על שאין פורע החוב".

ופירש הרא"ש בשם הר"מ מרוטנבורג קודם שיקרעו כתב הפתיחא על הלוה לתת שכר הסופר שכתב הפתיחא וה"ה לכל שאר הוצאות שהוציא. וכן הביא הרא"ש בב"ק שם. וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' יא ס' ד: "מי שכתבו עליו על שהיה מסרב לעשות ציווי ביי"ד מיד כשאומר הריני מקבל עלי לעשות צווי ביי"ד קורעים כתב הנידוי והוא נותן שכר הסופר".

הרא"ש בתשובותיו הוא מקור דברי הרמ"א שהעתקנו "ויש חולקין וס"ל דאם הוצרך להוציא עליו הוצאות לכופו ע"י ערכאות של עכו"ם חייב לשלם לו. וכן נ"ל עיקר" עכ"ל הרמ"א.

ודברי הרא"ש בתש' הובאו בב"י שם ס' יד והרא"ש בתשו', כלל עג, סימן ג וגם הב"י כתב "והכי מסתבר". וביאר באר הגולה שם דהסברה דהמחבר לא הביא את תשובת הרא"ש הזו היא מחמת שכבר פסק בתחילת סעיף זה דבמסרוב לבוא לבי"ד חייב לפרוע לתובע כל הוצאותיו. וה"ה כאן שנאלץ לילך לערכאות ולהוציא הוצאות על כך שודאי שיתחייב לפרוע לתובע הוצאותיו. אך לא כל הוצאה יתחייב המתחייב בדין לפרוע לשכנגדו. בתשובת הרא"ש ע"א ס"ח כתב: "וה"ה מה שנותן שכר לשליח להזמין אינו משלם". והסברה כיון שהוציא הוצאה זו לצורכו. וממשיך הרא"ש בתשו' שם: "אבל הכא שיש לו שטר על חבירו והגיע כבר זמנו ויש לו נכסים רק שהבי"ד אין יורדין לנכסיו לחוב לו שלא בפניו ומודיעים לו ע"י שליח אין לומר שהמלוה ישלם שכר השליח כמו הכא דשאני התם שאותה הוצאה היא לטובת הנתבע".

נתברר כי שיטת הרא"ש שחיוב תשלום ההוצאות ע"י המתחייב לשכנגדו, אינו אלא בענין שהנתבע סרבן לדינא, כדלהלן ומאלץ המלוה או הניזק להוציא הוצאות כדי להביאו לדין ישראל, או להביאו לדין עכו"ם, כדי לכופו לבא לדין ישראל או לדון בערכאות, אך הוצאות שהוציא בבי"ד עצמו כגון כתיבת הדיינים ושליח ששלחו כדי לגבות חובו, אין חיובו של המפסיד בדין לפרוע לתובע. וזאת פרט לשליח שהוא לטובת הלוח שאז חייב הלוח לפרעו יחד עם חובו למלוה בזמן פרעון החוב.

כך גם פתיחא, נידוי שנידוהו על שלא ציית לפסה"ד גם אז חוב זה מוטל על המתחייב בדין, וכאן פשיטא הדבר שהוא גרם לעצמו וגם הכסף אינו ניתן לזוכה בדין אלא לבי"ד ולסופר דמי כתיבת הפתיחא שהוא עשה לעצמו ע"י סירובו.

דעת הרשב"א בתשו' המובאת בשו"ע חו"מ סי' יד ס"ה בשם "יש מי שאומר" שאם תבעו בערכאות והוציא הוצאות בדיינים וטוענים אע"פ שמתוך סרובו הוצרך להוליכו בערכאות אין חייב לשלם הוצאותיו.

ומקור דברי השו"ע בתשו' הרשב"א סי' תתקס ומחמת חשיבות דבריו ופרטיהם לגבי דין הוצאות המשפט, נעתיק תשובתו. וז"ל: שאלת, טוען ונטען שבאו לדין והוצרך הטוען להוציא הוצאות כדי שיזכה בדין וזכה, אם מכריח לשלם לו ההוצאות מן הדין אם לאו. ואם אין חייבים מן הדין על ההוצאות, אם יש בזה תקנה מן הגאונים וז"ל משום נעילת דלת.

תשובה, ההוצאות אלו שאמרו לא ידעתי מה הן ועל מה הוציאם. ואם בא לדון בבי"ד של ישראל אם הוצאות כתיבת שטרי טענות שניהם נותנים שכר כדתנן (ב"ב קסט) אין כותבין שטרי בירורין הכא תרגימו שטרי טענות. (ואם) הוצרך ללכת אחריו למקום שהוא, בזה מבואר הוא שאינו חייב בהוצאה, שהרי אמרו בשנים שנתעצמו בדין מלוה אומר גדון כאן ולוה אומר נלך לבית הועד כופין אותו ודן בעירו כדי שלא יוציא מאתיים על מנה. ואם איתא מאי מוציא מאתיים, והא משלם לזה כל ההוצאות. ואם שלחו לו בי"ד לבא לדין עם בעל דינו ולא בא והוצרך הטוען לכתוב עליו, גם זה מבואר בגמרא בריש פ' הגוזל בתרא שהנתבע פורש הפתיחא דגרסינן התם שליחא דב"ד מהימן כבי תרי לשמחא אבל לפתיחא לא, מ"ט, ממונא קא מחסר ליה דבעי למיתב וזוי דפתיחא. ואם תבעו בערכאות של גוים והוצרך להוציא הוצאות בדיינים וטוענים, היאך ישלם, אדרבא הוא עושה שלא כהוגן ועובר על לפנייהם ולא לפני עכו"ם. ואפי' סירב הנתבע ומתוך סרובו הוצרך להעמידו בערכאות ולהוציא הוצאות גם כן בזה יראה לי שאינו חייב דאינו אלא גרמא בגזיקין בעלמא. ואינו דומה לדינא דגרמי שעושה מעשה בגוף הדבר שהוא מזיק

כשורף שטרותיו של חבירו ודומין לו. וכן אינו דומה להוצאות דפתיחא משום דבי"ד מחייבים אותו על שסירב לבא לפניהם ליום שקובעין. עכ"ל הרשב"א בתשובותיו. בסכום דבריו, במרבית החיובים אין ג"מ בין הרשב"א לרא"ש דהינו כתיבת שטרי טענות, הוצאות הליכה ממקום למקום לצורך הדין, כל זה על כל צד בעצמו ואין לחייב המפסיד לשלם לשכנגדו. כמו כן פתיחא יפרע הנתבע. אך הנ"מ היא כאמור בעצם יסוד תשלום הוצאות חיוב הסרבן לבוא לבי"ד לדעת הרשב"א גם בזה אף אם הוציא הוצאות לחייבו לבא לדין, והוציא על דינים וטענות לדעת הרשב"א פטור מלפרוע לשכנגדו ואילו לדעת הרא"ש בתשו' שחייב בזה לפרוע לתובע.

#### סברת מחלוקת הרשב"א והרא"ש

ויש להבין את יסוד המח' ביניהם בענין זה. והנה ברשב"א מוסבר הדבר במפורש שפטור מלפרוע הוצאותיו "שהרי זה גרמא בנוזקין ופטור ואינו גרמי עושה מעשה בגוף הדבר שהוא מזיק כשורף שטרותיו של חבירו ודומין לו". וצריך להבין א"כ את סברת הרא"ש המחייב לפרוע לו הוצאותיו דהרי גרמא בנוזקין הוא.

והנה הגר"א בבאורו לשו"ע שם סי' יד ס"ק ל בליקוט תלה את מח' הרשב"א והרא"ש במח' הר"י והריצב"א בתוס' ב"ק כב, ב ביסוד הגדרת גרמא וגרמי ובתוס' שם: "וחילק רבינו יצחק לשון אח' דדינא דגרמי דחייב היינו שעושה הוא עצמו הוזק לממון חבירו. ועוד חילק דדינא דגרמי דחייב היינו משעת מעשה שבא ההיזק". ומקשה תוס': "ועל הכל קשה טיהר את הטמא ובעה"ב עצמו עירבן עם פירותיו, ואמאי חייב דהא עצמו אינו עושה הוזק בממון חבירו וגם באותה יעה שמטהר אינו בא ההיזק. ונראה לריצב"א, דדינא דגרמי הוי מטעם קנס כדמוכח בירושלמי ולכך כל הוזק המצוי ורגיל לבא קנסו חכמים, וטעם דקנסו שלא יהא כל אחד הולך ומזיק לחבירו בעין והיינו טעמו דמאן דמחייב בהיזק שאינו גיכר, ואפשר דבשוגג נמי קניס רבי מאיר כי היכי דקניס במטמא ומדמע אחד שוגג ואחד מזיד". עכ"ל התוס'.

ומסביר הגר"א שם דהכא נמי בדין סרבן שסירב לבא לדין ונאלץ שכנגדו להוציא הוצאות לתובעו בערכאות דיתחייב מדין גרמי להרא"ש כשיטת הריצב"א. לעומתו, שיטת הרשב"א כאמור כשיטת הר"י שאין זה גרמי אלא גרמא. ביסוד זה תוסבר גם הלכה נוספת בענין החזרת הוצאות.

#### מצד יש לקבוע גובה התשלום

בשו"ע שם סי' יד ס"ה ברמ"א נפסק: "כשהסרבן צריך לשלם ההוצאות אין אומרים לו שישבע כמה הוציא ויטול, אלא צריך לברר כמה הוציא או הבי"ד ישומו לו הוצאותיו וכו' ושלם לו". עכ"ל.

ומקור דין זה בתשו' הרא"ש סי' קס בסופו. וז"ל: "ומה שתבע ר' שלמה שיפרע לו רבי ישראל ההוצאה שהוציא על זה כדי לכופ את ר' ישראל שיעשה לו דין, אם יש לו לר' שלמה לברר שתבע את ר' ישראל לבא עמו לדין על תביעת שטר י"ב אלף זהובים, וסירב ר' ישראל לבא עמו לדין והוצרך ר' שלמה להוציא על זה הוצאות עד שכפוהו לבא עמו לדין, חייב ר' ישראל לפרוע לו כל הוצאות שהוציא על זה כי כן כתב הר"מ

מרוטנבורג. וההוצאה שחייבתי את רבי ישראל שיפרע לר' שלמה אחר שיברר ר' שלמה בעדים שתבע את ר' ישראל וכו' ולא תהיה פרעון הוצאתו בשבועת ר' שלמה שישבע כמה הוציא ויטול. אלא יברר ר' שלמה כל הדרך שהוצרך לילך לכופו את רבי ישראל שיעשה לו דין והשליחים ששלח וכיוצא בזה ושכר הסופר, ובי"ד ישומו כמה היה ראוי שיוציא ר' שלמה בדרכים הללו ובהוצאות השלוחים והסופרים וע"פ שומת בי"ד יפרע ר' ישראל לר' שלמה כל ההוצאות שהוציא עד שהביאו לבי"ד ונפסק הדין".

ובש"ך שם ס"ק טז באר את דברי הרמ"א בשם הרא"ש כי יש צורך שהתובע יוכיח בבירור הוצאותיו וכן יש צורך בשומת בי"ד, ומדוע בשניהם. וכתב עוד הש"ך: "ונראה הטעם דבבירור לחודי לא סגי דלאו כל כמיניה שיוציא כל מה שירצה ובשומת בי"ד לחוד לא סגי דדלמא לא הוציא". והגיה בדברי הרמ"א: שיברר כמה הוציא "או" בי"ד ישומו לו. במקום המלה "או" בי"ד ישומו לו.

א"כ למעשה יש צורך גם בבירור ההוצאה של הזוכה בדין וגם שומת בי"ד. ועכשיו שהגר"א העיר עינינו וביאר כי כל חיוב תשלום הוצאות שמתחייב המפסיד לשכנגדו הוא מדין גרמי פשיטא שלא יפרעו לזוכה אלא סכום שהיה ראוי להוציאו כדי לזכות בדין כי זהו הסכום שהזיקו הנתבע שהפסיד הדין. ולא את הסכום שהזוכה הוציא. כי אם אדם יזיק את חברו חפץ ששוה מנה והגזיק הוציא על חפץ זה מאתיים כלום יפרענו מאתיים.

כך גם בנדון דידן, צריכים לשומת בי"ד כדי שבי"ד יקבע כמה צריך היה להוציא עבור הזכיה. ולהלכה פסק המהרי"ק, והובאו דבריו בחו"מ ס' קפב ס"ג ברמ"א שם, וז"ל: "מי שצוה לאחד שיתעסק לו באיזה דבר, והוא הוציא עליו הוצאות אם הוציא עליו יותר מן הרגילות להוציא על עסק כזה אין צריך להחזיר דלא אסיק אדעתיה שיוציא כל-כך. אבל אם לא הוציא יותר מהרגילות חייב לשלם לו". מהרי"ק שורש י. שם מדובר באדם שנצטוה ע"י חברו שיתעסק ויוציא הוצאות עבורו ואע"כ אינו חייב מעבר למקובל באותו ענין. וכ"ש בעניננו שלא הצטוה וכל שהוציא על דעתו הוציא א"כ כ"ש שלא יפרענו יותר מהמקובל ולזאת יש צורך בשומת בי"ד.

בחו"מ סימן שפו פוסק המחבר: "קימא לן כר"מ דדאין דינא לגרמי ולפיכך הדוחף מטבע של חברו עד שירד לים — חייב אע"פ שלא הגבהו. וכן הפוחת מטבע של חברו והעביר צורתו — חייב ואע"פ שלא חסרו. והמוכר שטר טוב לחבירו וחזר ומחלו דקי"ל שהוא מחול — צריך לשלם ללוקח. וכן השורף שט"ח של חברו — חייב לשלם כל החוב שהיה כתוב בשטר. וכן הזורק כלי שלו מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות שאם יפול עליהם לא ישבר וקדם אחר וסלקם ונחבט הכלי בארץ ונשבר חייב המסלק וכן כל כיוצא בזה" עכ"ל המחבר.

ומביא שם הרמ"א: וי"א דזה מקרי גרמא בנזיקין ופטור וכן בדוחף מטבע של חברו או פיחת צורתה פטור דהוי גרמא בנזיקין. וכן האריך בעניניו שהם גרמא לשיטה זו ולא גרמי.

ולבסוף כתב הרמ"א: "יש אומרים דבכל גרמא בנזיקין אם הוא דבר שכיח ורגיל חייב לשלם משום קנס". וזו שיטת הריצב"א בתוס' ב"ב כב, ב. א"כ משמע כי בסי' שפו הכריע הרמ"א דעיקר שלא כשיטת הרמב"ם והרי"ף ואת שיטת הריצב"א הביא רק כי"א דהיינו עיקר היא שיטת החולקים עליו המגדירים חיובי גרמי כמזיק בידים ממונו של חברו והנזק נעשה באופן מידיי ושלא כדברי הריצב"א המובאים רק בדעת "יש אומרים"



בלבד. ואילו בס' י"ד ס"ה שהזכרנו לעיל פוסק הרמ"א לגבי המוציא הוצאות על חבירו לכופו ע"י ערכאות של עכו"ם דחייב לשלם לו. והגר"א ביאר כי היא שיטת הריצב"א בתוס' ב"ב שם. והוסיף על כך הרמ"א וכן נראה לי עיקר. ובלבד שעשאו ברשות בית דין. והדברים סותרים לכאורה אהדדי. שבס' שפו מובאת שיטת הריצב"א רק כשיטת י"א ומסתבר שאין הלכה כמותה. ואילו בס' יד הביא את דין חיוב תשלום ההוצאות ע"י הסרבן לדין לפי שיטת הריצב"א וכתב עליה כי היא עיקר. ונ"ל דבסרבן חיוב ב"ד מיוחד הוא והחיוב הוא רק כאשר תבעו לערכאות ברשות ב"ד. ודין זה ידמה לדין "פתיחא" שב"ד החרימו את מי שסרב לציית לדינא ודמי הפתיחא ישלם הנתבע וכלשון הרשב"א בסיום תשובתו בס' תתקם דפתיחא, חייב הלואה לשלם "משום דבי"ד מחייבים אותו על שסירב לבא לפנייהם ליום שקבעו". אך אין משמע כ"כ כן בסברת הגר"א שביאר שחייב לשלם משום גרמי.

ונראה כי יסוד סברת הריצב"א כדבריו בתוס' שם: "דדינא דגרמי הוא מטעם קנס כדמוכח בירושלמי ולכן כל היזק המצוי ורגיל לבא קנסו חכמים וטעם דקנסו שלא יהא כל אחד הולך ומזיק לחבירו בעין וכו'".

ולכן יותר מכל ענין שהוזכר בס' שפו, כגון מוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו וכן דוחף מטבע של חבירו לים בלא להגביהו ושורף שטרותיו של חבירו, מצוי הדבר בסרבן לדינא. ולכן אולי ניתן לבאר סברת הרמ"א.

כי כאן כעיקר תפסק ההלכה כהריצב"א. וישלם הוצאות חבירו כאשר נאלץ מחמת סרבנותו כי יש עליו לפרוע הוצאותיו.

### סרבן לדין מאיזו שעה מתחילות ההוצאות לחול על הנתבע

הרש"ל ביש"ש ב"ק יד מברר כי סרבן לדין מתחייב בכל הוצאה שהוציא עליו שכנגדו מתחילה, ואפילו קודם שנכתב עליו כתב סרוב.

ומקורו מהרא"ש בתשובה: ששאלתם מאימתי חייב המסרב לשאת יציאותיו שכנגדו, משעה שנכתב עליו סרבנות או שלשים לאחר מכן. והשיב: נראה משעה שנעשה סרבן אפי' קודם שנכתב עליו סרבנות. והביא את ראיית הר"מ מרוטנבורג מדין כתיבת פתיחא דהנתבע משלם ומשמע דאף בהוצאות שקדמו לכתב סירוב משלם. ועוד האריך שם ומסקנת דבריו, כי מראשית ההוצאות שהוצאו על הסרבן ישלם הנתבע כאשר יתברר כי סרבן הוא למפרע הוצאות שכנגדו.

### הוצאות הגוביינא של מי

בתשו' הרא"ש כלל עג ס"ג: "עוד ילמדנו הא דאמרינן המלוה שבא לגבות מנכסי לווה ואיננו פה, שצריך להודיעו. אם הוא כך שהלוה טרם לכתו היה מצפה בכל יום לביאת המלוה לירד לנכסיו כי לא היה לו ממה לפרוע, ושוב הרחיק הלוה כ' פרסאות או ל' ואחר זמן בא המלוה לירד לנכסיו אם ב"ד צריך להודיעו בזה וכשמודיעים אותו שכר השליח על מי" וכו'.

תשובה: "שמעתי גם ראיתי בדברי גאון אם יכולים לשלוח ללוה שילך ויחזור בתוך ל' יום ישלחו לו שליח על יציאת הלוה כי כל יציאות שיוציא המלוה בגרמת הלוה שמרחיק פרעון המלוה, על הלוה לפרוע, כדאמרינן בערכין כג: המקדיש נכסיו והיה

עליו כתובת אשה ובע"ח מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים משום דר' אבהו. ולשון "מוסיף" משמע שמוסיף על הלוואתו וגובה הדינר עם שאר החוב וה"ה יציאה שגורם לו". כאן משמע כי כל הוצאת גבית החוב שנגרמה בגלל הליכתו של הנתבע למקום אחר, על הנתבע לשלם. וכן גם הראיה מערכין.

אך בסי' קו כתב הב"י בשם הרא"ש שהסברה שבגללה גובה המלוה הוצאת השליח מהלוה "לפי שהוא לטובת הלוה שמן הדין היה ראוי לירד לנכסיו מיד משום נעילת דלת". וכן הביא גם הסמ"ע שהסברה לגבית ההוצאה משום שהיא לתועלת הלוה. אבל באמת קשה כי הרא"ש בתשובה הנ"ל לא הזכיר כלל סברה זו. ויתר על כן ראיתו מערכין משמע כי אין צורך לסברא שהוא לתועלת הלוה. וביש"ש ב"ק פ"י ס' יד הקשה על הרא"ש ואמר שאין לדמות שכר השליח שמזמנים לדין לדינר דר' אבהו דבדר' אבהו הוי נמי קצת טובת הלוה, שאלמלא לא פדאנו היו אותם נכסים הקדש וחובו היה נשאר עליו, ועוד חילוק שהלוה גרם הזיקו בידים שהוא הקדישה, אבל שליח להזמין לדין ליכא לא טעם של טובת הלוה וכן לא שעשה הלוה מעשה בידים להפסידו, ולכן פשיטא דפטור דהא לא סירב בדין. עכ"ל קושית הרש"ל.

אך נלענ"ד כי הרא"ש בתשובה הנ"ל בכלל עג ג מדבר בענין שונה. ויש שני דינים בהרא"ש. דין הזמנת הבע"ד דודאי שתשלום שליח הזמנה זה ע"ח התובע עצמו, ואין חולק, כיון שההזמנה לתועלת המלוה והלוה לא עשה מעשה של הברחה מן המלוה. אך שונה כאשר בא המלוה לגבות חוב בשטר מקוים והלוה הרחיק כ' או ל' פרסאות כלשון השואל בתשו' הרא"ש.

וכן גם הרא"ש בתשובתו מזכיר כי "כל יציאות שיוציא המלוה בגרימת הלוה שמרחיק הפרעון על הלוה לפרוע" וע"ז הביא ראיתו מערכין.

כיון שכאן בשאלה זו עשה הלוה מעשה של הרחקה וגרימתו גרמה לאיחור פרעון החוב ועל כן אין הרא"ש מזכיר כי סיבת פרעון הוצאות השליח ע"י הלוה הן מסיבת טובת הלוה. כי גם אילו לא היו לטובתו ג"כ היה כך הדין שיפרע כיון שהרחיק והבריח עצמו מחוב התשלום. וע"ז הראיה מערכין כי הקדיש בידים וע"י זה הבריח את אפשרות הפרעון מהבע"ח ומתאשה לכתובתה. ולכן מוסיף המלוה הדינר לחובו וגובהו. והסיבה לא מחמת טובת הלוה, כפי שהקשה היש"ש, אלא מחמת מעשה הלוה שגרם נזקו של מלוה ע"י הקדשו ובענין המובא בתשו' הרא"ש ע"י הליכתו ומניעת אפשרות גבית החוב בהעדרו.

וכן בתשו' הרא"ש כלל עא ס"ח בשאלת שטר שכתוב בו נאמנות לענין הקרן ולענין הוצאות ושבח, ובא הלוקח ואומר כי אינו נאמן אפי' בשבועה עד שיברר בעדים כמה הוציא.

ותשובת הרא"ש היא, כי לענין נאמנות הוצאה ושבח כל תנאי שבממון קיים ומועילה הנאמנות לענין ההוצאה והשבח כשם שמועיל לענין גוף הממון הכתוב בשטר. וכן גם בתשוב' הרא"ש כלל קז ס"ו בפ"טות כי אם צריך היה התובע להוציא הוצאות כדי לכופ חבירו שיבא עמו לדין והנתבע סירב ושלם הנתבע הוצאותיו של התובע בענין כפיתו לדין.

א"כ משמע בבירור, כי שיטת הרא"ש בתשלום ההוצאות ע"י המתחייב לזוכה בדין, תהא בכל מקרה בו המתחייב גרם ההוצאות לתובע בידועין. כגון כשהרחיק עצמו כשהגיע זמן הפרעון וגרם הוצאות שליחות לתובע.

וכן בדין של סרבן לדין שע"י סירובו אילץ את התובע להוציא הוצאות או בערכאות או בב"ד של ישראל כדי לכופו לבא לדין.  
ויסוד חיוב זה יהא כפי שבאר הגר"א את דברי הרא"ש שהובאו ברמ"א סי' יב ס' ה כיון שהוא מדינא דגרמי.

**"לך ואני אבא אחרריך"**

ברמ"א סי' יד ס"ה נפסק: "מי שיאמר לחבירו שילכו לדון במקום אחר ואמר לו לך ואני אבא אחרריך והלך, והשני לא הלך אחריו צריך לשלם לזה שהלך כל יציאותיו". ומקורו בדברי המרדכי ס"פ זה בורר תשז, וז"ל: "מי שנושה בחבירו מנה וכו' מכאן מוכיח ר"י שאם הוציא ראובן יציאותיו כדי לכוף את שמעון לדין, דשמעון לא יפרע ההוצאה אע"פ שראובן זכה בתביעתו. דאל"כ מאי פריך הכא מי שנושה בחבירו מנה וכי יוציא מנה על מנה. מה בכך, מ"מ הלוח יפרע הכל, אלא שע"י דאין צריך לפרוע ההוצאה. אמנם אם ראובן אמר לשמעון נלך לבי"ד הגדול ואמר שמעון ואני אבוא אחרריך לאותו בי"ד הגדול. אם יתזור ראובן ויטעון על שמעון ויאמר אני פזרתי מעותי על שהלכתי לבי"ד נגדך ולא באת. אני שואל ממך יציאותי. רבנו מאיר מחייב את שמעון לשלם לראובן כל יציאותיו אע"פ שלא נדר לו ולא שייך למימר שמעון לראובן משטה אני כך בדבר הזה, וכמה דברים יש שאין צריכים קנין", עכ"ל. מלשון המרדכי משמע דסיבת החיוב כאן היא מחמת התחייבותו של השני שאמר לך ואני אבוא אחרריך. דהיינו שאם לא אבא אהיה אחראי לנזק. וכסיום לשון המרדכי: "ואע"פ שלא נדר לו, ולא שייך למימר שמעון לראובן משטה אני כך בדבר הזה, וכמה דברים יש אין צריכים קנין" עכ"ל, אמנם בבאור הגר"א שם אמר: "ודמי למסרב חייב כנ"ל וצ"ע". ומשמע מדבריו שסיבת החיוב היא כסברת הרא"ש בדין מסרב לבא לדין. ושם באר הגר"א סברתו כי הרא"ש לומד בהגדרת "גרמי" כהריצב"א ב"ב כב: "דדינא דגרמי הוי מטעם קנס כדמוכח בירושלמי ולכן כל היוזק המצוי ורגיל לבא קנסו חכמים. וטעם דקנסו שלא יהא כל אחד הולך ומזיק חבירו בעין והיינו טעמא דמאן דמחייב בהיוזק שאינו ניכר".

ונ"מ בהסבר דברי המרדכי אם הוא מדין התחייבותו של זה שאמר "לך ואני אבא אחרריך", שהתחייב בזה שאם לא יבא יפרע נזקו של חבירו. או שסברת המרדכי והרמ"א מדין סרבן כהרא"ש. הנ"מ היא אם דברי הרמ"א מוסכמים לכו"ע או שגם דין זה במחלוקת הרא"ש והרשב"א, בהגדרת דין גרמי, הוא שנוי. ראינו שגדולי הפוסקים פסקו הלכה למעשה בדין זה כשם שפסקו גם בדין של סרבן, שחייב לפרוע הוצאותיו של כנגדו ואפ' בערכאות אם קיבל הרשאת בי"ד.

ובנודע ביהודה מהד' תנינא אה"ע ס' צ חייב בעל שהבטיח ליתן גט לאשתו ולא נתן, בהוצאותיה של אשתו מדין לך ואני אבא אחרריך.

וכן בפתחי תשובה ס' יד ס"ק טו הביא את תשו' החוות יאיר ס' ק ס"ח ואמר: "ומזה פסקתי במי שכתב לחבירו שיבא עם בנו החתן וקבע לו זמן החתונה יום פלוני, וחבירו השיבו שיהיה כן, ושיבא, ולא בא. וזה הוציא הוצאות החתונה שאם אין לחבירו התנצלות מספיק שנאנס, חייב לשלם לו נזקו" עי"ש.

וכן יהא הדין בענין שבי"ד קבע זמן לצדדים לבא לפני בית"ד ואחד בא וחברו נעדר וגם בזה אם לא יצדיק העדרותו באונס שאירעו, או בשגגה. הרי שיהא כאן דין של



"לך ואני אבוא אחרריך" כי ב"ד הם שקבעו זמן ההתייצבות בפני הדיינים והצד שבא ניזק כי אין ספק שהנזק כי חבירו בא יבא ואם לא בא הזיקו. ויהא חייב לשלם הוצאותיו ושכר טרחתו שלם השני למי שיצגו בדיון.

כאשר התובע משקר בתביעתו וגרם לנתבע הוצאות מה דין תשלום הוצאות אלו

מובא בס' ישועות ישראל חו"מ סי' יד בעין משפט ס"ק יד שכתב "אמנם נלענ"ד דוקא בכפה המלוה את הלוה ויצא הלוה חייב, בזה א"צ הלוה לשלם לו הוצאות, דעל דעת הנאות עשה, כמ"ש הרש"ל ביש"ש, אבל במקום שכפה המלוה את הלוה, ונמצא שהמלוה שיקר בתביעתו שנתברר שלא היה חייב לו בזה ודאי חייב המלוה להחזיר לו ההוצאות שהרי ע"י כפיה הוצרך להוציא הוצאות, והרי אבד מעותיו של זה ע"י גרמתו ודמי ממש ללך ואני אבוא אחרריך וכו' " עי"ש.

סברת הישועות ישראל היא שדימה דין מלוה ששיקר בתביעתו שנתברר שלא היה חייב לו (וכן מסתבר גם איפכא אם הלוה משקר ביודעין וכופר שלוה. וכ"ז מתברר בב"ד. במקרים אלו יתחייב המשקר לפרוע לשכנגדו וכ"ז מדין לך ואני אבא אחרריך. אם כי בשקר הלוה תלה הישועות ישראל דין זה במתלוקת הראשונים). דהיינו שמדינא דגרמי יתחייב שהרי ע"י טענת השקר שטען כפה על שכנגדו להוציא הוצאות להפטר מתביעתו.

הוצאות משפט בתביעת האשה מזונותיה

כשהאשה באה לתבוע מבעלה מזונות ולצורך זאת לקחה עו"ד, נסיעות ועוד כדי לזכות בדין לקבל את מזונותיה. האם הבעל מתחייב בהוצאות אלו אם לאו.

לכאורה ניתן להמשיך בזה את האמור לעיל לגבי תובע ונתבע רגילים, דלעיל נאמר כי בענין התובע והנתבע שניהם סבורים כי אכן צודקת טענתם אין לחייב את המתחייב בדין בהוצאות שכנגדו כדברי הגמרא בסנהדרין לא, ב "וכי יוציא מנה על מנה", וראיית הראשונים כי המתחייב בדין אינו חייב לפרוע הוצאות שכנגדו. ואילו כאשר טענות אחד הצדדים טענת שקר היא אזי לדברי הישועות ישראל יתחייב לפרוע הוצאות שכנגדו. א"כ לכאורה גם בטענת ותביעת מזונות האשה מבעלה יהא הדין כן. אכן כיון שחיוב המזונות מתנאי כתובה הוא, או מדאורייתא, שארה לא יגרע, והאשה באה לגבות מבעלה זכות זו, יש לימר שהתחייבות זו כוללת גם את ההוצאות שתוציא האשה לממש את ההתחייבות.

ועוד, אם לא יפרע הבעל דמי ההוצאות מנין תקח האשה את הדמים הללו. אם מדמי המזונות הרי שיחסרו מזונותיה. והרי התחייבות הבעל לאשתו התחייבות כוללת היא לכסות, למדוד, למזונות ולכל צרכיה לרפואתה. ומדוע תגרע זכותה להוצאות משפט, אשר בלעדיהן לא תוכל לזכות במזונות המגיעים לה, מכל יתר ההוצאות שהבעל מתחייב בהם. ואם כי אמת, נכון הדבר, כי אשה יכולה לתבוע מזונותיה בלא הוצאה כלל או בהוצאה מינימלית, אך אשה זו בדרך כלל אינה מעיזה פניה לבוא לב"ד בעצמה ובפרט כאשר לפרקים הבעל לוקח לעצמו עו"ד, אז יקשה עליה יותר להתייצב נגד בעלה ועו"ד שלו בלא לשכור לעצמה טוענים ומליצים.

והנה בתשובת הרא"ש כלל עג ג שזכרנו לעיל בענין הוצאות המלוה לגבות חובו

מהלוח שהלך לדרך רחוקה בלי לפרוע חובו למלוח והשיב שם הרא"ש: "שמעתי גם ראיתי בדברי הגאון אם יכולים לשלוח ללוח שילך ויחזור בתוך ל' יום, ישלחו לו שליח על יציאת הלוח, כי כל יציאות שיוציא המלוח בגרימת הלוח שמרחיק פרעון המלוח על הלוח לפרוע". וראייתו של הרא"ש מגמ' בערכין כג: המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובע"ח מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים משום דר' אבהו וגובה הדינר עם שאר החוב. וה"ה יציאה שגורם לו. וכן מסתבר גם תנאי כתובה שהיה צורך להוציא הוצאות לגבותם מהבעל והוציאו בינתים לצורך גבייתם מדוע לא יכלל דין זה בדין הגמ' בערכין כג.

בפסקי הדין בבית"ד הגדול בעיה"ק בכרך יב עמ' 187 ואילך נדונה בעיה זו ונחלקו בזה דייני בית"ד הגדול. המחייבים הבעל בהוצאות שהוציאה כדי לזכות במזונותיה מבעלה והביאו ראיות לדבריהם ממקום אחר אבל את הראיה דלעיל מתשוב' הרא"ש לא הביאו. הם הביאו ראיות אחרות מהלכות שונות. א. מהגמרא בפסחים צ, א בדין אדם שהפריש ממון לקרבן פסח מותר לו לקחתו מכסף זה לקנות בהם עצים לבשל הק"פ וכן לקנות מצה לליל פסח, כיון שמדינא צריך לאכול ק"פ עם מצה כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו. הרי הכל כק"פ, כי גם המכשירים של פסח הוי כפסח. אם בהקדש כך במזונות עאכ"ו.

וכן מהירושלמי פ"ב דסוטה הל' א מאן דאמר שהבעל חייב להפריש על אשתו יולדת חטאת העוף בלבד, משום שהיא מכשירתה לאכול קדשים. א"כ קרבן יולדת הוי בכלל מזונות דמכשירי מזונות כמזונות והוי כמו דלק לבשל מזונותיה שגם הם בכלל מזונות. לכן גם לשכר עו"ד ויתר ההוצאות שהאשה מוציאה כולל שכ"ט עו"ד בכלל מזונותיה יחשב כשהיא צריכה לכך.

והבעל משלם קנסות שהאשה התחייבה בהם.

ויותר פשוט הדבר כאשר ההוצאות לד"ת נגרמו בגינו. ועוד סברה לחיזוק, החובל באשת איש השבת והריפוי לבעלה והצער שלה. והבשת הנזק יש נ"מ אם הוא בסתר או בגלוי. ומתחלק בין האיש לאשה. ומה יהא הדין אם האשה צריכה לתבוע את הצער שהוא שלה, ויש לה הוצאות לצורך זה. ובשלמא אם זכתה בדין תחזיר לבעלה הוצאות הדין. אך אם לא תזכה מה יהא על ההוצאות. אם כך יהא למעשה שהאשה שאין לה כסף אם תביעתה תלויה בהוצאות לא תוכל להוציאן ותפסיד הסיכוי לזכות בצער או בבשת ונזק בחלקים השייכים לה.

ומסתבר דזה כלול "בסיפוקייכי" הנזכר בנוסח הכתובה. ובמשפטי הכתובה לראבי"ה ביאר וסיפוקייכי כדתנן "וגותן לה מעה כסף לצרכיה ומטה ומפץ וכו'". ומסתבר למימר דגם הוצאות אלו בכלל, וכאמור, כ"ש בהוצאות שסירובו לזונה הם שגרמו להוצאותם.